

História a súčasnosť Dúbravskej rímskokatolíckej farnosti.

Bývalá obec, dnes Mestská časť Bratislava-Dúbravka a jej Rímskokatolícka farnosť majú tak ako mnohé iné obce v tomto regióne, nerozlučne spätú históriu i súčasnosť. Vzhľadom k historicky religióznej homogenite tohto územia, na ktorom obec i jej farnosť vznikli, boli po mnohé roky jej obyvateľstvom vnímané ako spoločná identita.

Moderná doba – ak takto nazveme obdobie po rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie, priniesla spolu s jej zánikom a vznikom novej Československej republiky aj nové pohyby v zložení pôvodu obyvateľstva a jeho konfesionality.

Zvlášť po období výstavby moderného sídliska v 70. rokoch 20. storočia sa z malej obce postupne stala mestská časť Bratislavy s rozmanitým zložením jej obyvateľov- a to čo do pôvodu i religiozity.

Ak by sme to chceli vyjadriť podľa údajov Štatistického úradu SR, tak v Dúbravke k 31.12.2020 žilo 36 206 obyvateľov a z nich sa 38,24% hlásilo k rímskokatolíckemu vierovyznaniu 4,15% evanjelickému a.v. a 44,2% obyvateľov bolo bez náboženského vyznania.

Na rímskokatolíckych bohoslužbách sa v nedeľu zúčastňuje cca 2 500 obyvateľov, čo predstavuje cca 18% z tých, ktorí sa pri sčítaní ľudu v 2021 prihlásili rím. kat náboženstvu.

Kostoly v Dúbravke.

Kostol možno definovať viacerými spôsobmi. Ako hmotný objekt - sakrálnu stavbu, ktorá slúži na výkon bohoslužieb. Ale tiež ako Boží dom a bránu do neba – z pohľadu veriaceho človeka.

Z historického hľadiska bol kostol, najmä ten farský doslovne bránou nielen do neba, ale i bránou spoločenstva obyvateľov obce. Vo farskom kostole bola umiestnená krstiteľnica, kde sa novonarodené deti prostredníctvom sviatosti krstu včleňovali nielen do spoločenstva všeobecnej cirkvi, ale takto i do spoločenstva obyvateľov obce. V kostole prijímali jej obyvatelia prakticky všetky sviatosti (najmä eucharistiu – prvé sväté prijímanie, birmovku, sobáš) a napokon sa tu slávil aj pohrebné obrady za zosnulých.

Čiže bránou kostola veriaci človek prvý raz verejne vstupoval do spoločenstva farnosti i obce a touto bránou ho i posledný raz opúšťal, keď jeho telesné pozostatky boli po pohrebenej omši prenesené a uložené na cintoríne za kostolom.

Vo farnosti Dúbravka sú viaceré bohoslužobné priestory. Štyri z nich sú samostatnými stavbami, z toho tri historické a jedna moderná. Dva sú kaplnkami, ktoré boli posvätené v posledných rokoch a sú účelovo umiestnené v objektoch sociálnej starostlivosti.

1. Farský kostol sv. Kozmu a Damiána, kaplnka Sedembolestnej Panny Márie

História vzniku kostola a kaplnky

Najznámejšou sakrálnou stavbou je farský kostol sv Kozmu a Damiána, ktorý je nielen architektonicky cenným objektom, ale i svedkom a súpútnikom histórie bývalej obce. Bol postavený v roku 1723 na základoch staršieho kostola. V jeho tesnej blízkosti je postavená aj rannorenesančná kaplnka Sedembolestnej Panny Márie.

Farský kostol sv. Kozmu a Damiána, barokový z roku 1723

Kaplnka Sedembolestnej Panny Márie, ranorenesačná z 15. storočia

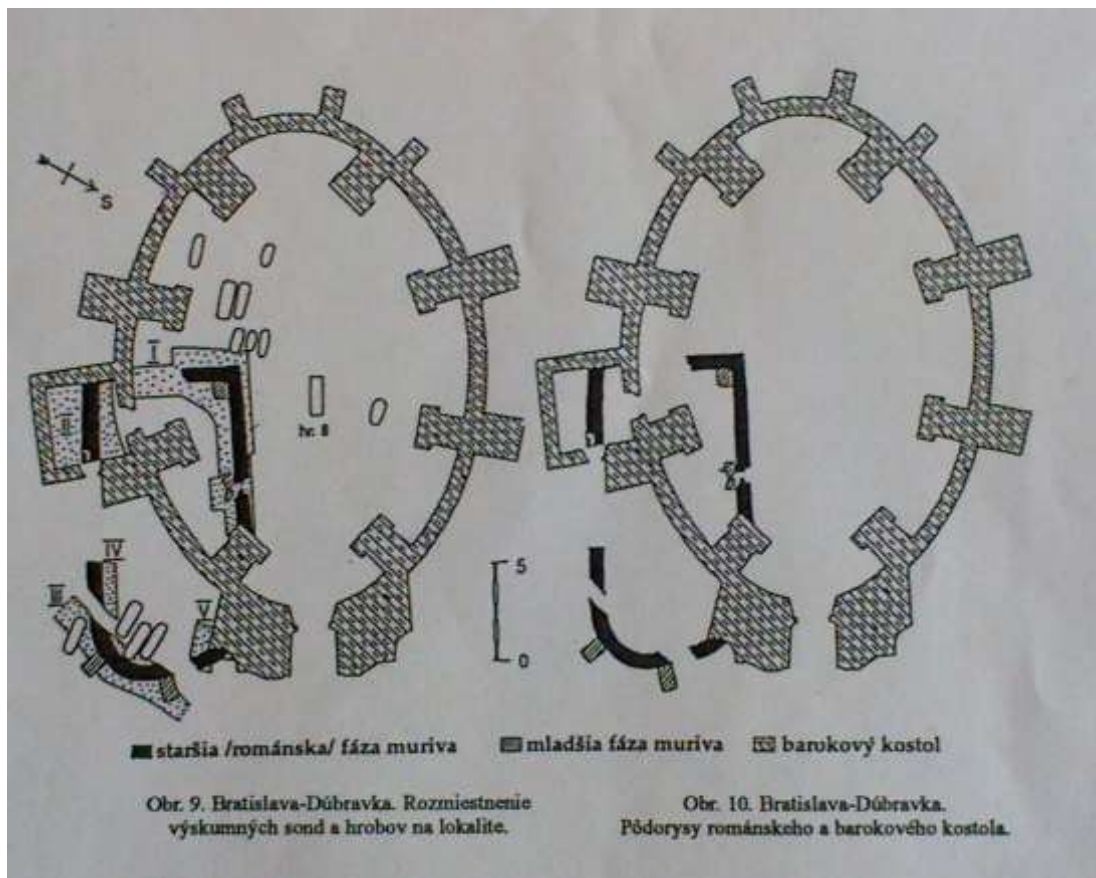
Z architektonicko-historického hľadiska bol jeho pôvod dosiaľ najpodrobnejšie popísaný v správe z archeologického výskumu, ktorý prebiehal v rokoch 1990-91. Závety výskumu boli publikované v roku 1993 v Zborníku Slovenského národného múzea: PhDr. Karel Prášek, *Neznámy stredoveký kostol v Bratislave-Dúbravke*. In. Zborník SNM LXXXVII - 1993 - Archeológia 3, str. 41 – 52. Z jeho obsahu vyberáme:

Kostol Zmŕtvychvstania Pána, resp. konpatrocína sv. Kozmu a Damiána je postavený v juhozápadnom cípe bývalej obce Dúbravka spolu s cintorínom a ranorenesančnou kaplnkou Panny Márie Sedembolestnej. Leží na terénnom ostrohu obkolesenom z troch strán zalesnenými hrebeňmi. Je to členitý a stúpajúci terén na úpätí masívu Devínskej Kobyly s výhľadom na severovýchod. Je typickým predstaviteľom barokovej rustikálnej architektúry s charakteristickým centrálnym oválnym

pôdorysom s vtiahnutými robustnými piliermi, tvoriacimi vnútorné bočné nikové priestory, zaklenutou plytkou plackou (klenbou) nad interiérom a neodmysliteľnou cibulovitou vežou.

Archeologický výskum začal po tom, čo pracovníci Pamiatkостavu v interiéri kostola pri znižovaní úrovne dlážky o 40 cm narazili na kostrové hroby. Súčasne zachytili južnejšie od hrobov zvyšok kamenného muriva. Zistili sme, že ide o kamenné nárožie neznámej stavby s vnútorným oporným pilierom, so zvyškami omietky a maľovky na vnútorných stenách a miestami zachovanou vápennou dlážkou.

Ide o jednoduchý pozdĺžny jednoloďový kostolík so značne nesymetrickou apsidou na východnej strane. Rozmery sú 16 m na 8 m, čiže pomer strán 2:1. Staršia kamenná architektúra rešpektovala tvar terénu a sledovala najexponovanejšiu spádnicu terénneho ostrohu. Západnú časť stavby postavili takmer na bridličnaté podložie, zatiaľ čo východnú časť vzhľadom na prudké klesanie terénu nadstavili v pieskovej nadoženej vrstve. Táto skutočnosť sa odzrkadlila v dvoch fázach budovania kostolíka. S problémom nevyváženej tektoniky stavby a porušenia statiky múrov sa stretli aj stavitelia barokového kostola. Preto vo východnej časti chrámu využili murivo staršej stavby ako základ pre sakristiu a mohutné piliere barokového kostola.

Pôdorys kostola sv. Kozmu a Damiána so zakreslením základov pôvodného kostolíka z 13. storočia

Samotný pôdorys odkrytého kostolíka v Dúbravke, konkrétne jeho východný uzáver umožňuje chronologicky zaradiť stavbu v rozpätí od 11. do najneskôr polovice 13. storočia. Starobylosť odkrytého kostolíka možno dedukovať z pôvodného patrocínia barokového kostola. Patrocínium sv. Kozmu a Damiána je prvokresťanské a patrí k tým najstarším na našom území. Používalo sa od 11. storočia. Predpokladáme, že stavitelia barokového kostola prevzali patrocínium z pôvodnej stavby.

V otázke trvania zániku kostolíka v Dúbravke nám v našich úvahách zostalo oprieť sa o vzťah k ranorenesančnej kaplnke Panny Márie Sedembolestnej, ktorá sa nachádza 15 metrov od terajšieho barokového kostola a 8 metrov od muriva staršieho odkrytého kostolíka, a odborný posudok zvyškov nástennej maľby z južného múru kostolíka. Ranorenesančná kaplnka je jednoloďová stavba s polygonálnym uzáverom východným uzáverom, postavená na staršom stavebnom základe na konci 16. Storočia. V jej vchode je sekundárne použitá dverová šambrána z niektorej staršej gotickej stavby.

Porovnaním archeologických zistení s písomnými prameňmi a prácami historikov dostávame plastickejší obraz dejín Dúbravky a jej kostolíka. V. Chaloupecký (1923) a V. Šmilauer (1932) sa pokúšali archívnym bádáním lokalizovať stredovekú Dúbravku už v 13. storočí resp. 15. storočí, čo však neprinieslo ani uspokojivý ani definitívny výsledok.

Najstaršia písomná informácia viažuca sa na Dúbravku pochádza z Knihy konceptov mesta Bratislavy zo dňa 12.10.1574. Dozvedáme sa, že oproti Lamaču stojí nová osada a žijú v nej chorvátski kolonisti.

Zhromaždené poznatky svedčia o diskontinuite v osídlení stredovekej osady Dúbravky, vychádzajú zo zániku predchorvátskeho osídlenia spolu so spustnutím alebo zničením staršieho kostolíka a staršej gotickej kaplnky. Čo bolo príčinou zániku stredovekej osady pravdepodobne so slovanským obyvateľstvom, ktoré nám zanechalo názov lokality neviem. Môžeme len tušiť spojitost s vypálením kostola v Devíne Turkami v septembri roku 1529. Novousadlíci najprv obnovili kaplnku. Využívali ju ako kostol dovtedy, kým nepristúpili k výstavbe nového barokového kostola (1723).

Toľko výber z publikovaného archeologického výskumu PhDr. K. Práška.

Z jeho záverov a z iných historických súvislostí môžeme dedukovať, že pôvodná obec Dúbravka – i jej súdobé sakrálné stavby padli za obeť rabovaniu tureckých hôrď, ktoré doprevádzali hlavnú výpravu sultána Sulejmana I. Nádherného proti Viedni, ktorú v septembri 1529 neúspešne obliehal. Historik PhDr. Tomáš Klubert, PhD. v časopise Historické rozhľady V/2009, o obliehaní Viedne Turkami v roku 1529 okrem iného píše:

V piatok 24. septembra 1529 prechádzali osmanské vojská a riečna flotila okolo Bratislavy, ktorú chránilo iba 600 habsburských žoldnierov. Mesto však stálo na opačnom brehu Dunaja, preto sa s jeho obliehaním nechceli zdržiavať. Ostreľovaniu naopak neunikol Devínsky hrad, obec pod ním Turci vypálili. Závažný problém predstavovalo aj zásobovanie potravinami. V osmanských táboroch pri Viedni sa totiž nachádzalo najmenej 150 000 ľudí a jazdci Kásima pašu, ktorým sultán prikázal spustošiť oblasti na oboch brehoch Dunaja, do nich každý deň privádzali celé zástupy zajatcov. Vyčíňajúce turecké hordy na jeseň 1529 zničili Baden, Mödling, Amstetten, Nagymarton, Kismarton, Šoproň, Strážnicu a množstvo ďalších rakúskych, uhorských a moravských obcí. Ubrániť sa dokázali len dobre opevnené a silnou posádkou zabezpečené mestá a hrady ako Sankt Pölten, Tulln, Viedenské Nové Mesto, Štajerský Hradec, Burgau, Borostyánkő a Valtice.

Môžeme konštatovať, že tento historický kontext takmer plne korešponduje s naratívnym, ktorý v čísle 3/1991 publikovali Dúbravské noviny. Ide ústne podanie dúbnavského rodáka pána Blažejka Sedláka k histórii vzniku erbu obce Dúbravka. Pôvodné rozprávanie B. Sedláka dopĺňajú poznámky autora. Citujem:

„Počas tureckých vojen, vtrhol paša (zrejme T. Klubertom uvádzaný Kásim) so svojimi vojskami aj na územie terajšej Dúbravky. V kostole (pravdepodobne pôvodnom kostolíku z 13. storočia) našiel obraz

zázračných liečiteľov sv. Kozmu a Damiána, ktorí boli patrónmi kostola. Pašovi sa obraz zapáčil a prikázal ho ako vzácnu korisť odvieť za Dunaj do svojho tábora (možno ho oslovili vyobrazené postavy arabských lekárov v turbanoch). Onedlho v tábore vypukla epidémia (pri T. Klubertom uvádzaných 150 000 vojakoch a zajatcoch v tureckých táboroch asi zákonitosť). Ochorel i paša. Mnoho uznávaných felčiarov a zariekavačov sa ho snažilo uzdraviť, avšak neuspeli. Raz ho prišiel pozrieť jeden starý ľudový liečiteľ, ktorý mu povedal, že pokým ukradnutý obraz nevráti na pôvodné miesto, neuzdraví sa. Ťažko sa paša lúčil s obrazom. Zdravie však uprednostnil. Obraz dal zabaliť a naložiť na chrbát mulice. Cesta pohoničov trvala niekoľko dní. Už si mysleli, že zablúdili, keď mulica zrazu zastala a nie a nie sa hnúť. Ťahali ju, šibali, ale ona len stála a nakoniec začala hrabať pravou prednou nohou v zemi. Po chvíli vystrekol spod nôh mulice silný prameň horskej vody. Napila sa mulica, napili sa pohoniči a zrazu z nich spadla únava. Obraz vrátili do kostola, nabrali si vodu do zásoby i pre pašu a vydali sa na cestu späť. Paša sa rýchlo uzdravil a Dúbravke dal už pokoj.“

Sv. Kozma a Damián (do 1991 roku hlavný oltárny obraz), nedatovaný, od neznámeho autora.

Zmŕtvychvstanie Pána, nedatovaný, od neznámeho autora, do roku 1991 na priečelí presbytéria

Napriek určitým „bielym miestam“ v archívoch týkajúcich sa predchorvátskeho obdobia Dúbravky a jej farského kostola, je možné s potešením konštatovať veľkú miery zhody naratívnej dochovanej i vedecky prebádanej histórie. Napriek pretrvávajúcej výzve – doplniť túto chýbajúcu časť na podklade seriózneho výskumu historikov i archeológov, zostane zatiaľ časť histórie Dúbravky tajomstvom takým, ako je človek sám.

Chorvátske osídlenie, stavba farského kostola, erigovanie farnosti

Po prehrmení bezprostredného tureckého ohrozenia pri prvom obliehaní Viedne, prichádzajú do vyrabovaných a vypálených oblastí Burgenlandu a okolia Bratislavy chorvátski kolonisti z oblasti Sávy, Sisaku, Križevca a Koprivnice. Vtedajší panovník zákonom z roku 1540 podporil presuny obyvateľstva z krajov bezprostredne ohrozených tureckou expanziou – najmä po bitke pri Moháči r. 1526, do západných častí vtedajšieho Uhorska. Presídlenci boli napríklad na obdobie 6 rokov oslobodení od daní.

Obec Dúbravka bola poddanskou obcou panstva hradu Devín. Rozrastajúca sa obec potrebovala nový kostol. Ako uvádza PhDr. K. Prášek - novousadlíci najprv obnovili kaplnku. Využívali ju ako kostol dovtedy, kým nepristúpili k výstavbe nového barokového kostola (1723). Dôvodne predpokladáme, že k jeho výstavbe určite prispel aj zemepán – Mikuláš V. Pálfi (1657-1732), ktorému v tom čase devínske panstvo patrilo. Je totiž dosť nepravdepodobné, že by filiálna farnosť a poddanská obec „utiahla“ výstavbu na tú dobu takého ambiciózneho projektu len zo svojich prostriedkov. V tých rokoch mala totiž obec Dúbravka len 308 obyvateľov - ako uvádza správa z kanonickej vizitácie devínskej farnosti v roku 1731.

V správe z tejto vizitácie je i uvedené, že interiér dúbavského kostola bol vymalovaný v roku 1722 (drobný nesúlad s inde uvádzaným vznikom v r. 1723). Predpokladá sa, že typ stavby bol ovplyvnený architektúrou kostola trinitárov v Bratislave – kostola sv. Jána z Mathy, ktorý bol budovaný v rokoch 1717-1725 na oválnom pôdoryse – podľa vzoru viedenského kostola sv. Petra (1702), ktorý projektoval architekt Johann Lukas von Hildebrandt (1668-1745)

Predstavaná – murovaná veža kostola bola pristavená až v roku 1766. V čase výstavby veže bola zhotovená aj nová strecha na kostole. Podľa dobových prameňov bol kostol sv. Kozmu a Damiána jedným zo štyroch pútnických centier presídlených Chorvátov (Baumgarten, Dürnbach, Kopháza, Dúbravka).

V roku 1807 nastáva významný dejinný medzník histórie Dúbravky. Bola erigovaná ako samostatná farnosť. Začali sa písať samostatné farské matriky. Podľa členenia Ostrihomskej arcidiecézy z roku 1894 bol Dúbravská farnosť súčasťou Vice-arcidekanátu Stupava, Arcidekanát Bratislava. Po zriadení Apoštolskej administratúry trnavskej od roku 1922 patrí Dúbravka naďalej do Stupavského dekanátu a to až do roku 1952, kedy bola po zmene hraníc dekanátov začlenená do dekanátu Bratislava-mesto – prakticky až do roku 2008, kedy po erigovaní Bratislavskej arcidiecézy (14.2.2008) bola farnosť Dúbravka začlenená do dekanátu Bratislava -sever.

Z histórie farského kostola

Kostol sv. Kozmu a Damiána, kaplnka Sedembolestnej Panny Márie na dobovej pohľadnici z 20-tych rokov minulého storočia.

Dobový pamätný obrázok patrónov kostola, z 20-tych rokov minulého storočia.

- V roku 1917 bol rozhodnutím c.k. úradov zrekvirovaný jeden z dvoch zvonov – na vojnové účely (odlievanie zbraní) V roku 1918 Dúbravčania „spätne“ zrekvirovali jeden oceloliatinový zvon zo železničnej stanice v Devínskej Novej Vsi, kde ostal stáť opustený vagón plný takto zhabaných zvonov – nedobrovoľných účastníkov bojov I. svetovej vojny
- V roku 1925 bola realizovaná výmena šindľovej strechy kostola a oprava krovu
- V roku 1934 bola s podporou ministerstva poľnohospodárstva realizovaná generálna oprava interiéru a exteriéru kostola, elektrifikácia. V tomto roku boli realizované aj stropné maľby svätých. Kostol po oprave posvätil Dr. Ľudovít Okánik, kanonik bratislavskej kapituly
- V roku 1945 v rámci oslobodzovacích bojov o Bratislavu bol kostol poškodený 2 zásahmi dela niekoľkými ranami z mínometnej paľby. Kostol bol opravený v tom istom na náklady štátu – ako odstraňovanie vojnových škôd
- V roku 1946 bola realizovaná výstavba murovaných schodov – pre prístup ku kostolu
- V roku 1949 bol inštalovaný bočný oltár, ktorý bol demontovaný z kaplnky na úrade vlády (po roku 1990 sa zrekonštruovaný vrátil na pôvodné miesto, na úrad vlády). Oltár posvätil trnavský pomocný biskup Mons. Michal Buzalka
- V roku 1965 až 1967 bola v etapách realizovaná generálna rekonštrukcia kostola, položená nová terazzová dlažba, obnovené vnútorné a vonkajšie omietky a maľby. Bola vymenená šindľová krytina a opravený krov. V roku 1968 museli byť opravené nekvalitne realizované vonkajšie omietky nanovo. Bola zrealizovaná elektrifikácia zvonov. Kostol po oprave posvätený na hody , 27. septembra 1967, trnavským apoštolským administrátorom biskupom Mons. Ambrózom Lazíkom
- V roku 1981 začala príprava projektu ďalšej generálnej opravy kostola. Realizovaná bola v období 1.5.1983 až september 1991. V rámci tejto opravy bolo realizované spevňované základov a klenby kostola, nová dlažba, ústredné kúrenie, lokálne opravy vonkajších a vnútorných omietok, nové maľby. Po obnove kostola bol tento dňa 21.9.1991 vtedajším trnavským arcibiskupom Mons. Jánom Sokolom znovu slávnostne posvätený.
- V novembri 2013 bol vymenený krov a strešná krytina sakristie a v období máj 2014 až júl 2014 bola realizovaná generálna oprava krovu hlavnej lode kostola, výmena šindľovej krytiny, obnova bleskozvodu.
- V roku 2020 bola realizovaná obnova vnútorného osvetlenia a ozvučenia kostola.

Do roku 1966 bola v kostole umiestnená aj baroková kazateľnica

Po roku 1966 bol hlavný oltár pre svoj dezolátny stav demontovaný a viac sa nezachoval. Na svojom mieste zostal len obraz sv. Kozmu a Damiána a obraz Zmŕtvychvstania.

Bočný oltár v kostole sv. Kozmu a Damiána v roku 1949 a ten istý oltár po zreštaurovaní inštalovaný v kaplnke Nepoškvrneného počatia Panny Márie – v budove úradu vlády SR

Súčasný bočný oltár Sedembolestnej Panny Márie. Plastika Piety bola do roku 1965 umiestnená v kaplnke Sedembolestnej Panny Márie.

Betlehem s figúrkami z lipového dreva z roku 1948

Demontáž oltárnych obrazov pred generálnou opravou – apríl 1983. Zavlhnutie stien kostola už dosahovalo výšku 4 metre. Murovaný obetný stôl z roku 1965 bol po roku 1983 zbúraný a v roku 1991 nahradený novým z dreva na mramorovom podstavci.

Slávnostná posviacka obnoveného kostola, 21.septembra 1991

Presbytérium kostola po generálnej oprave. Bol vymenený aj hlavný oltárny obraz.

Detail nového oltárneho obrazu sv. Kozmu a Damiána, z roku 1991

Z vyššie uvedených údajov je zrejmé, že v posledných rokoch musel byť kostol často opravovaný – najmä z dôvodu neodstránenia systémových porúch (zvlhnanie muriva) a nekvality prác. Žiaľ ani posledná generálna oprava nebola realizovaná tak ako mala byť. Na jednej strane nebol zo strany socialistického štátu z ideových dôvodov prílišný záujem o skorú a kvalitnú opravu kostola (i keď ju štát financoval) a na druhej strane sa pod nekvalitu finálnych prác v rokoch 1990 a 1991 podpísala šturmovčina, ktorá však mala svoje ospravedlnenie. Po rokoch totality sme nadobudli plné občianske a náboženské slobody. Pochopiteľná túžba mať čím skôr funkčný a dôstojný liturgický priestor sa však negatívne odrazila na kvalite vykonaných prác.

Súčasný stav kostola (2023) je – najmä jeho exteriérová časť je značne opotrebená. Je potrebné realizovať opravu fasád a celkové architektonické doriešenie okolia, najmä rekonštrukciu prístupu na cintorín v jeho spodnej časti. Nakoľko je kostol Národnou kultúrnou pamiatkou, je celý proces prípravy jeho obnovy - od vypracovania Zámeru obnovy – až po realizačnú projektovú dokumentáciu pod dohľadom Krajského pamiatkového úradu v Bratislave. Obnova kostola bude logisticky i finančne náročná, preto bola rozdelená na tri etapy. V prvej etape (05-07/2014) bol rekonštruovaný krov a vymenená krytina strechy. V druhej bude riešené odstránenie zvlhňania základov a obnova fasády. V tretej bude realizovaná oprava vnútorných omietok, maľovky a dokončenie úprav v areáli kostola.

Práce na výmene šindľovej krytiny, máj 2014

2. Kaplnka Panny Márie Ružencovej, fara, Lurdská jaskynka

Na Brižitskej ulici v Dúbravke sa nachádza areál s historickými sakrálnymi stavbami a parkom, ktorý tvorí jedno z najmalebnejších zákutí Dúbravky. Na úpätí Dúbravskej Hlavice je postavená budova fary z polovice 18. storočia, kaplnka Ružencovej Panny Márie z toho istého obdobia a pod návrším pod kaplnkou bola v roku 1948 postavená Lurdská jaskyňa. Okolo týchto stavieb boli v čase ich vzniku vysadené lipy (Lipa malolistá), z ktorých väčšina pretrvala do dnešných čias a tvorí malebný historický park. Kaplnka a príľahlý park sú pre svoju historickú hodnotu zapísané ako Národné kultúrne pamiatky.

História vzniku kaplnky a fary

Cisár Jozef II. V roku 1786 v rámci svojich reforiem zrušil kontemplatívne rády, okrem iných aj rád Pavlínov, ktorí spravovali pútnické miesto Marianku. Podľa dochovanej naratívnej tradície jedným z mníchov pavlínov v Marianke bol aj gróf Jakub Khuen-Héderváry. Ten neodišiel s ostatnými Pavlínmi z Uhorska, ale sa usadil v Dúbravke. Dom, ktorý si dal postaviť sa neskôr stal farou – ktorá dnes stojí na Brižitskej ul. 15 oproti kaplnke Panny Márie Ružencovej. Je možné predpokladať, že gróf Jakub resp. jeho rod Khuen- Héderváry boli donormi výstavby kaplnky Ružencovej panny Márie – ktorej vznik je datovaný ku koncu 18. storočia – ako nedostavaný zvyšok barokového kostolíka. Tak ako už bolo spomenuté, je nepravdepodobné, že by farnosť – v tých časoch teda obec mala dostatok prostriedkov aby v priebehu cca 60 rokov stavala dva kostoly.

Kaplnka Ružencovej Panny Márie v súčasnosti

Existuje však domnienka, že kaplnka bola postavená už v polovici 18. Storočia, o čom by svedčil aj dar neznámej osoby, ktorú je možné zatiaľ identifikovať len menom. Ide o kalich s paténou darovaný osobou menom E. Kudlik (?) kaplnke v Kaltenbrune (Dúbravke) v roku 1761.

Latinský (latinsko-nemecký) nápis na spodku kalicha: Donavit E. Kudlik C L Sacello Kholtenbrun
(Daroval E. Kudlik C L Kaplnke v Dúbravke 1761, pozn.: voľný preklad)

Tak ako k farskému kostolu, aj ku kaplnke sa viaže osobitná povesť o jej vzniku:

V tom čase obec Dúbravka nemala vlastného farára. Všetky sviatosti katolíckym obyvateľom Dúbravky chodil vysluhovať pán farár z Devína. Nebolo to jednoduché, pretože zakaždým bolo treba

vykonať peši cestu cez hory z Devína do Dúbravky a zase späť do Devína. V nepriaznivom počasí bola chôdza cez strmé svahy Devínskej Kobyly obzvlášť vyčerpávajúca.

V Dúbravke vtedy žil pastier, ktorý každý deň pásol dobytok Dúbravčanov. Bol to bohabojný človek. Počas jedného dňa, keď prechádzal okolo planej hrušky, zjavila sa mu v ožiarenej korune stromu Panna Mária. Oznamenala mu posolstvo a požiadala ho, aby ho vyrozprával kňazovi, ktorý vysluhuje v Dúbravke sviatosti.

Preľaknutý pastier teda urobil to, o čo bol požiadany. Odišiel do Devína a tam pánovi farárovi všetko rozpovedal. Devínsky sluha Boží však správnu neprijal tak, ako pastier očakával. Farár pastierovi povedal, že mu neverí a vyhrešil ho, že si to všetko vymyslel. Pastier po tomto rozhovore teda odišiel naspäť do Dúbravky. Krátko nato však farár náhle oslepol. V duši cítil, že to bol trest za jeho neveriacu zatvrdilosť. Padol na kolená a začal sa skrúšene modliť. Po chvíli modlitby sa vydal kľačiaci cestu cez hory z Devína do Dúbravky. Cestu cez hlboké výmole dobre poznal i naslepo, takže v pokore a modlitbách sa s rozodranými kolenami kľačiaci dostal až na kraj lesa, už na Dúbravskej strane kopca. Tu sa mu náhle zrak vrátil.

Správy o zjavení Panny Márie Dúbravskej na strome zjavenia, ale aj o neveriacom a potom kajúcnom devínskom farárovi a jeho oslepnutí a zázračnom uzdravení sa veľmi rýchle rozšírili medzi obyvateľmi Dúbravky. Rozšírili sa ale i do ďalekého okolia. Dúbravku začali navštevovať hufy pútnikov, prinášajúcej Panne Márii Dúbravskej svoje prosby i poďakovania. Dúbravka sa tak postupne stala uctievaným pútnickým miestom. Bola jedným zo štyroch najvýznamnejších miest, na ktorých sa stretávali chorvátsky kolonisti zo všetkých kútov Rakúska a Uhorska.

Zdroj: Dúbravské noviny (3/2003)

Na mieste (pod „Slukovým víškom“), kde sa podľa povesti farárovi vrátil zrak, je postavený stĺp, na ktorom je osadený obraz Ružencovej Panny Márie a z druhej strany sv. Kozmu a Damiána

Fragment kmeňa planej hruškového je dodnes uložený za oltárom v kaplnke

Po architektonickej stránke je kaplnka zvyškom nedostaveného barokového kostola. Jej murovaná časť je jeho presbytériom. Miesto hlavnej lode bola dobudovaná len drevená prístavba. Má tri časti, Sakrálny priestor, sakristiu a predstavanú drevenú prístavbu.

Sakrálny priestor ukončený segmentovým uzáverom je zaklenutý valenou lunetovou klenbou. Strecha tejto časti je sedlová s členenou valbou pokrytá dreveným šindlom, rovnako ako aj vežička štvorcového pôdorysu. Vo vežičke sú na kovovom ráme zavesené 2 zvony s ručným pohonom. Fasáda má hladkú dvojfarebnú omietku. Stena zo západnej strany je v tvare mierneho oblúka s kruhovým dreveným oknom, opatreným kovovou mrežou. Na bočných stenách (severná a južná) sú drevené okná s oblúkom v hornej časti. Tieto okná sú opatrené kamennou pásovou šambránou. Styk muriva so strechou tvorí priebežná profilovaná rímsa. Štítová stena strechy je obložená drevom.

Sakristia na severnej strane sakrálneho priestoru je zaklenutá pruskou klenbou, do ktorej vedie kamenný pásový portál. Strecha tejto časti je sedlová s valbou pokrytá dreveným šindľom. Vonkajší vstup do sakristie je drevenými dvojkridlovými dverami, osadenými do kamenného ostenia. V severnej stene je polkruhové drevené okno opatrené kamenným ostením.

Drevená prístavba na východnej strane sakrálneho priestoru, nemá znaky pamiatkového objektu. Vonkajšie steny sú obložené dreveným obkladom hnedej farby. Na oboch bočných stenách sú drevené okná. Vstupné dvere sú drevené dvojkridlové s nadsvetlíkom a s ochrannou strieškou. Nosná časť drevenej konštrukcie prístavby stojí na betónovom soklovom murive.

Z histórie kaplnky, fary a Lurdskej jaskyne za posledné storočie

- V roku 1948 bola za pôsobenia farára Štefana Benčata pri kaplnke postavená Lurdská jaskynka.
- V roku 1953 boli podmurované svahy pod farou, kaplnkou a vybudované prístupové schody ku kaplnke

- 1961 nová maľovka kaplnky. Bola vymenená zhnitá šindľová krytina na sakristií za pálenú škridlu – bobrovku.
- 1968 stavebné úpravy na fare, vybudovanie ústredného kúrenia.
- 1970 oprava krovu hlavnej lode a vežičky. Výmena šindľovej krytiny.
- 1974 drevená prístavby kaplnky bola už v dezolátnom stave. V máji bola zbúraná do augusta bola realizovaná výstavba novej – tak ako ju poznáme dnes. Pri týchto prácach bola pod dlážkou prístavby objavená hrobka.
- 1979 bol opravený kríž pred kaplnkou (*niekde aj nesprávne uvádzaný ako „pomník Lurdskej panny Márie“*)
- 1988 nová maľovka interiéru kaplnky
- 1994 prestavba fary. Bola pristavená nová časť budovy a realizované obytné podkrovie.
- V roku 2000 bola postavená a posvätená nová spovednica v drevenej prístavbe. Do rána – po posviacke spovednice, neznámy vandal zhodil a rozbil vrchnú časť kamenného kríža pred kaplnkou.
- 2010 na základe statického posúdenia krovu a veže kaplnky bolo rozhodnuté o ich zbúraní a výstavbe nového krovu – ako repliky pôvodného. Práce boli realizované od augusta do novembra.
- V apríli 2011 museli byť z bezpečnostných dôvodov odstránené dve staré a spráchnivelé lipy v parku pri kaplnke. Po úprave terénu boli nahradené novými lipkami.
- 24.júna 2011 vykonal miestny farár prof. ThDr. Stanislav Vojtko PhD. požehnanie kaplnky po obnove krovu strechy a veže, výmalbe presbytéria. Tiež boli požehnané dve nové mladé lipy.
- V rokoch 2019 až 2020 bola realizovaná oprava hydroizolácie základov presbytéria, obnova fasád presbytéria a prístavby, rekonštrukcia interiérového obkladu stien prístavby, výmena okien a dverí prístavby a sakristie. Rekonštrukcia nádvoria pred kaplnkou a chodníkov v jej areáli. Výmena osvetlenia, kúrenia a ozvučenia. Obnovenú kaplnku a Lurdsnú jaskynku požehnal dňa 6.10.2022 po sv omši pomocný bratislavský biskup Mons. Jozef Haľko.

Nápis na dobovom obrázku (okolo roku 1920), datuje oltárny obraz v kaplnke do roku 1770.

Oltárny obraz Ružencovej Panny Márie v súčasnosti.

Interiér presbytéria kaplnky. Vo výklenkoch barokového oltára sú umiestnené sochy stvárňujúce rodičov Panny Márie - sv. Joachima a sv. Annu

Lurdská jaskynka z roku 1948

Budova fary v roku 1926

Predná časť budovy fary je z konca 18. Storočia, zadná bola pristavaná v roku 1994.

Drevená prístavba kaplnky v roku 1974 bola už v dezolátnom stave.

*Hrobka pod drevenou prístavbou. Na jednej z troch rakiev bol čitateľný nápis: Mater parochus Hüdegkut, Mária Hanák, *1730 †1823*

Farár prof. ThDr. Jozef Beitel pri kontrole prác na novej prístavbe, august 1974.

Demontáž krovu a věže v auguste 2010

Nový krov a věža, september 2010

Zvony v kaplnke pred opravou

Zvony v novej veži už po oprave, október 2011

Kríž pred kaplnkou z roku 1903, vandalmi poškodený v roku 2000

Požehnanie obnoveného kríža 24.6.2011

Posviacka kaplnky po generálnej obnove, 6.10.2022

Vzhľadom k nekonečnej rekonštrukcii farského kostola sv. Kozmu a Damiána, bola Kaplnka Ružencovej Panny Márie v rokoch 1983 až 1990 jediným bohoslužobným priestorom v Dúbravke. Toto isté negatívum však prinieslo aj bohaté ovocie v počte ľudí, ktorí ju pravidelne navštevovali a takto si popri návšteve bohoslužieb vytvorili aj pekný vzťah k tomuto miestu a jeho histórii. Tešíme sa, že kaplnka s okolitým parkom a Lurdskou jaskynkou boli v rokoch 2019-2021 postupne zrekonštruované do podoby, ktorá svedčí o vysokej kultúrnej úrovni obyvateľov mestskej časti a ich vzťahu k architektonickým a duchovným svedkom jej histórie.

Kostol Ducha Svätého

Po páde totalitného režimu v roku 1989 sa podarilo v priebehu necelých 2 rokov dvoch rokov farský kostol sv. Kozmu a Damiána uviesť znovu do používania. Jeho kapacita však pre potreby veriacich farnosti nestačila a preto sa sväté omše slúžili súčasne aj v bývalej sobášnej sieni na ulici Schneidera-Trnavského a tiež v Dome Kultúry. Výstavba nového centrálného kostola bola viac než žiadúca. Na základe zámenných zmlúv medzi arcibiskupským úradom v Trnave a mestom Bratislava boli začiatkom 90-tych rokov zamenené pozemky vo vlastníctve cirkvi a mesta tak, že mohlo dôjsť k výstavbe viacerých kostolov (Dúbravka, Dlhé diely, Karlova Ves, Ružinov) priamo v centrách sídlisk.

Dnešná generácia obyvateľov Dúbravky sa stala svedkami a účastníkmi procesu prípravy a realizácie stavby nového centrálného kostola v Dúbravke. Mali sme možnosť zažívať to, čo prežívali naši predkovia v rokoch 1723 a 1760.

História vzniku a realizácia stavby

Ako bolo už spomenuté, akútna potreba výstavby nového kostola v Dúbravke si žiadala potrebnú dynamiku. Preto od septembra 1993 nastupuje do farnosti – vtedy mladý farár Stanislav Vojtko s jasným poslaním – vybudovať nový kostol. Tento proces však nebol jednoduchý. Nielen po stránke ekonomicko-technickej. Najprv bolo potrebné zjednotiť spoločenstvo farníkov Dúbravke, aby túto myšlienku prijalo ako svoju úlohu nielen pre seba, ale aj pre budúce generácie. Kostol je predovšetkým duchovná stavba a na jej postavenie je potrebné najprv tento budúci kostol vybudovať v srdciach ľudí. A to sa vďaka Bohu podarilo. Veď sme stavali Jeho dom.

Spoločnou prácou farára S. Vojtko a jeho spolupracovníkov sa veci pohli tak, že už 1. júla roku 1995 mohol posvätiť vtedajší pápež Ján Pavol II pri slávnostnej svätej omši v Šaštíne medzi inými aj inými aj základný kameň pre kostol Ducha Svätého v Dúbravke. Následne bola kreovaná stavebná komisia, ktorá začala s prípravami architektonickej súťaže a prípravou územného a stavebného konania.

V procese prípravy a realizácie samotnej výstavby sa okrem bežných problémov vyskytli aj zásadné, ktoré znamenali skúšku jednoty a odhodlania pokračovať nielen pre stavebnú komisiu, ale pre celú farnosť.

Chronológia.

- 1993 -1994 príprava územia, architektonická súťaž návrhov
- 1.7.1995 posviacka základného kameňa. Svätý otec Ján Pavol II pri svätej omši v Šaštíne.
- 6.10.1996 posviacka pozemku pod stavbou nového kostola. Mons. Ján Sokol, Bratislavsko-trnavský arcibiskup
- 25.5.1997 slávnostná svätá omša na pozemku stavby nového kostola. Slávnostné zahájenie stavby.
- 1997-2000 prerušenie procesu výstavby. Riešenie reštitučného sporu o pozemok pod kostolom.
- September 2000, spoločnosť Hydrostav začala s výstavbou kostola.
- 26.11.2001 slávnostná posviacka a inštalácia vežového kríža.
- Zima 2001 krach spoločnosti Hydrostav – zastavenie prác na kostole
- Jar 2002 výstavbu prevzala spoločnosť Hornex a pokračuje v prácach
- 26.10.2002 slávnostná posviacka nového kostola. Mons. Ján Sokol, Bratislavsko-trnavský arcibiskup, apoštolský nuncius v SR arcibiskup Mons. Jozef Henryk Nowacki

Vyššie uvedená chronológia vyzerá len ako pár popísaných riadkov. Tí, čo však bytostne prežívali ich obsah, majú bohaté zážitky na celý život.

Požehnanie stavebného pozemku pod kostolom, 6.10.1996

Zahájenie výstavby kostola, slávnostný výkop: prezident SR Michal Kováč, arcibiskup Mons. Ján Sokol, 25.5.1997

Postupný rast budovy nového kostola, 2000-2001. Transport posväteného kríža na vežu kostola 26.11.2001. V pozadí na kopci je vidno farský kostol – pod jeho „dohľadom“ stavba prebiehala.

Slávnostné odovzdanie kľúčov od nového kostola jeho svätiteľovi. Predseda stavebnej komisie Ing. Petr Fajkus a arcibiskup Mons. Ján Sokol, 26.10.2002.

Posviacku kostola vykonal Bratislavsko-trnavský arcibiskup metropolita Mons. Ján Sokol a apoštolský nuncius v SR arcibiskup Mons. Jozef Henryk Nowacki.

Dar pápeža Jána Pavla II pre nový kostol – kalich s paténou, odovzdal apoštolský nuncius.

Popis kostola

Kostol Ducha Svätého je atypický jednopriestorový objekt bez vnútorných podpôr s vejárovitým usporiadaním sedadiel s netradične riešenou strechou. Veža kostola je vysoká 30 metrov. Má tvar kruhu. Obsahuje chrámovú a pastoračnú časť. Je dielom architektov Ing. arch. Ľudovíta Režuchu a Ing. arch. Mariána Luptáka, ktorí navrhovali aj interiérové vybavenie. Celkovo sa do chrámového priestoru zmestí okolo 600 návštevníkov.

Na kostole dominuje jednoduchosť, ale najmä účelnosť. Namiesto oltárneho obrazu visí na stene kovová podoba Ducha Svätého - holubice. Ide o dielo umeleckého drotára Ladislava Jurovatého. Pod ňou sa nachádza svätostánok. Ľavej strane svätostánku dominuje "Večné Svetlo" ako znak prítomnosti Ježiša Krista vo Sviatosti Oltárnej, a nad svätostánkom je nápis IHS. Steny kostola sú vymaľované jednoducho, na bielo.

Ozvučenie kostola je na vysokej úrovni vďaka tvaru a forme kostola, ako i vďaka citlivému rozmiestneniu reproduktorov. Kostol má 3 vchody, z ktorých sa však využíva len hlavný vchod, ktorý je na západnej strane kostola. Z hlavného vchodu je priamy pohľad na oltár. Vďaka preskleným dverám v prípade väčšieho počtu veriacich i tí, ktorí stoja vonku pri hlavnom vchode, nie sú ukrátení o pohľad na oltár.

V roku 2005 pribudli k vnútornému liturgickému vybaveniu krížová cesta a socha Panny Márie – Matky cirkvi. Oboje diela pochádzajú z rezbárskych dielní v Rajeckej Lesnej.

Stavba kostola má teda viacero otcov. A čo vravia o svojom dieťati?:

"Z architektonicko-urbanistického hľadiska je stavba majákom viery v šedivom prostredí panelákového sídliska a má vysielat' signál o vytrvalosti veriacich Dúbravčanov. Vertikálne stvárnenie chrámového priestoru sa sústreďuje na oslavu Ducha Svätého a na pozdvihnutie duše k Bohu."

Ing. Arch. Ľudovít Režucha

"Veríme, že Kostol Ducha Svätého s pastoračným 'minicentrom' prispeje k celkovej duchovnej obrode našej lokality, ktorá je poznačená veľkomestským syndrómom: anonymitou, egoizmom, rozbitými rodinami, osamelými a zranenými deťmi, drogovo závislými mladými ľuďmi, opustenými starcami. Bude to 'stánok zjavenia' (porov. Ex 33, 7), priestor na komunikáciu človeka s Bohom i človeka s človekom."

ThDr. Stanislav Vojtko PhD. farár

Z histórie kostola Ducha Svätého

Dňa 24.11.2004 bol v kostole Ducha Svätého arcibiskupom Mons. Jánom Sokolom za účasti apoštolského nuncia slávnostne erigovaný Inštitút rodiny Jána Pavla II.

Posviacka novej križovej cesty, ktorú dňa 11.3.2005 požehnal apoštolský nuncius v SR arcibiskup Mons. J.H. Nowacki.

Dňa 8. septembra 2005 požehnal vtedajší pomocný Bratislavsko-trnavský pomocný biskup Mons. Ján Orosch sochu Panny Márie – Matky cirkvi.

Dňa 7.6.2009 slávil v Kostole Ducha Svätého slávnostnú svätú omšu kardinál Jozef Tomko.

Kostol Ducha Svätého sa za vyše 20 rokov svojej existencie stal katolíckym duchovným centrom Dúbravky. Jeho história je oproti jeho starším predchodcom síce krátka ale o to bohatšia a intenzívnejšia. Veríme, že pre budúce generácie nezostane len architektonickým objektom svojej doby, ale najmä trvalým duchovným žriedlom - z pohnutou históriou svojho vzniku, ducha naplňajúcou prítomnosťou a budúcnosť očakávajúcou nádejou.

Pôvodný text roku 2014 bol v 07/2023 doplnený a bol spracovaný na podklade historických záznamov farnosti. V roku 2014 sa stal aj súčasťou kroniky Dúbravky, ktorú pod názvom: Dúbravka (moja, Tvoja, naša, Vaša) vydala v roku 2014 Mestská časť Bratislava Dúbravka, editorom bol PhDr. Michal Kriško